

АГЕНТУРНОЕ СООБЩЕНИЕ

Источник . "Ivanas" № л/д. 13 VIII 196 8 г.

Принял Kalakauskas По делу

1968 m. rugpiūčio mėn. 9 d. ,9-10 val. ryto, prie "Vasaros" valgyklos, Palangoje įvyko šaltinio pokalbis su Petrausku Cezoriu, kuris šią vasarą dirba Palangoje "Vasaros" valgyklos administratoriumi.

Pradžioje pokalbio Cezaris šaltiniui papasakojo, jog čia, Palangoje, jis labai gerai jaučiasi ir labai gerai gyvena.

- Aš čia per mėnesį uždirbu virš 130 rublių, dar ir žmoga uždirba. Be to, mes gauname nemokamą pilną išlaikymą, kambarį, patalynę ir maistą.

Ir iš tiesų Cezaris atrodė labai žvaliai.

Paskui kalbėta apie Čekoslovakijos problemą, kuri, pasak Cezarį, esanti šiuo metu pati svarbiausia tarptautiniame gyvenime.

Cezaris šią problemą šaltiniui labai plačiai išdėstė.

- Mes ką tik pergyvenome labai didelę krizę ryšium su įvykiais Čekoslovakijoje. Tai priminė 1938 metus. Visi laukėme naujo, šiuo kartu "Rytų" Miuncheno, laukėme tarybinės intervencijos. Bet to neįvyko. Čekoslovakija, o ne Maskva laimėjo! O krizė buvo iš tiesų sunki ir labai komplikauta.

Negalėdami vadovautis senomis marksistinėmis dogmomis, čekų kompartija buvo priversta imtis tam tikrų priemonių, suteikiančių čekų tautai tam tikrų demokratinių laisvių. Komunistai jau negalėjo savo senomis priemonėmis, teroristiniais metodais sutramdyti čekų liaudį. To pasekoje iškilo judėjimas, reikalavęs Čekoslovakijos demokratizavimo.

Buvo nuverstas Novotnis su savo klika. Partijai ėmė vadovauti nauji elementai, kurie tikėjosi naujais demokratiniais metodais išlaikyti partinį monopolį. Tai Dubčekas. Bet demokratinio proceso išprausti į tam tikrus rėmus ir jiems nepavyko. Šis procesas vis labiau ir labiau vystėsi ir slydo iš Dubčeko kontrolės. Liaudis ėmė reikalauti savo teisių ir Dubčekas turėjo su

tuo sutikti.

Bet Maskva ir jos satelitai, ypač Rytų Vokietija ir Lenkija, su tuo jau negelėjo toliau sutikti. Jie matė, kad šis demokratizavimo procesas gali izoliuoti čekus nuo likusių socialistinių šalių ir, pagaliau, o tai Maskvai pavojingiausia, tie nauji demokratiniai vėjai gali pradėti pūsti ir Tarybų Sąjungoje, Lenkijoje ir kituose socialistiniuose kraštuose. Čekų pavyzdžiu ir šios šalys galėjo paskti. O tai Maskvai kėlė ir, žinoma, tebeke- lia didžiulį susirūpinimą. Ji čia jau ėmė ižiūrėti kontrrevoliucijos grėsmę, panašiai kaip 1956 m. Vengrijoje. Štai įvyksta Varšuvos susitikimas, kuris pasiunčia čekams laišką, teisingiau ultimatumą, čekai jį atmeta ir nenusileidžia.

Dabar prasideda pati aštriausia krizės stadija. Rusai koncentruoja prie Čekoslovakijos pasienio savo armiją ir vykdo didžius manevrus, kuo siekiama įbauginti čekus ir priversti juos paklusti Maskvai.

Rusų generalitetas, ypač maršalas Grėčka, reikalauja nedelsiant vykdyti prie Čekoslovakiją ginkluotą intervenciją.

Tuo momentu čekams į pagalbą atėjo Jugoslavija ir Rumunija, kurios pareiškė (Tito ir Čaušesku), kad pilnai remia Čekoslovakiją.

Prancūzijos ir Italijos kompartijos vadovai nuskubėjo į Maskvą įtikinti Kremlių, kad jokių būdu nebūtų vykdoma intervencija, nes tatau reikštų didžiulį TSRS ir aplamai komunizmo politinį ir moralinį pralaimėjimą.

Kremlius svyruoja. Čia pasireiškia dar jau ir anksčiau veikusių grupuotės. Viena – tai griežto, reakcinio kurso šalininkai. Tai suslovo grupė. Kita – tai Kosygino ir Šeļepino grupė. Kosyginas deda visas pastangas taikiu būdu išspręsti šią krizę. Jo grupė – tai švelnaus režimo. Šeļepinas siekia panašią reformų, kaip ir Čekoslovakijoje.

Yra dar ir vidurio sluoksnis. Jis, pagal aplinkybes, dedasi prie vienos, ar antros grupės, dažnai svyruoja. Tai Brežnevo grupė ši kartą. Brežnevas prisijungia prie Kosygino.

Intervencijos pavojus praėjo. Prasidėjo derybos. Tai Čuroje

3.

prie Tisos, o vėliau Bratislavoje, kur prie derybų prisijungė Lenkija, Rytų Vokietija, Vengrija ir Bulgarija. Tai buvo jau vien formalumas, kad pakelti TSRS autoritetą, nes praktiškai krizė buvo išspręsta jau tarp Čekoslovakijos ir TSRS abišalių susitarimų.

Bratislavoje buvo pasiektas kompromisinis susitarimas. Čekai padarė tam tikrų nuolaidų užsienio politikos srityje, o rumunai – pažadėjo nesikišti į čekų vidaus reikalus. Vadinasi čekai gavo ir laisvas rankas savo reformoms toliau vykdyti.

O tai jau reiškia didelį Čekoslovakijos laimėjimą. Maskva turėjo nusileisti. Ji buvo priversta tai padaryti, norėdama išlaikyti ir be to jau labai pašlijusį savo autoritetą.

Tai, kas dabar vyksta Čekoslovakijoje, yra ne kas kita kaip evoliucinė revoliucija. Čia įvedamas tikrasis "demokratinis socializmas" ir viskas vyksta nuosekliai, planingai, apgalvotai.

To proceso reikšmė ateičiai milžiniška. Visų pirma, čekus jau palaiko jugoslavai ir rumunai, Tito jau vieši Pragoje. Juos iš dalies remia ir vengrų Kadaras, o taip pat Italijos, Prancūzijos ir beveik visos Vakarų Europos kompartijos.

- Aš tvirtai esu įsitikinęs, kalbėjo toliau Petrauskas, - kad ateis eilė lenkams ir rytų vokiečiams, o taip pat ir TSRS.

Naujų vėjų nesustabdysi. Jie vis tiek anksčiau ar vėliau pradės pūsti ir pas mus.

Pažyma: Petrauskas Cezaris stebėjimo bylos Nr. 286 objektas.

Užduotis: Ryšium su įvykiais Čekoslovakijoje ir toliau susitikimo metu su Petrausku įdomautis kaip jis į juos reaguoja, kokias iš jų daro išvadas, ar nedaleidžia antitarybinių išsišokimų.

VSK prie LTSR MT 5 skyriaus vyr. operigaliojinis
ma j o r a s -

Sklaucius (Petrauskas)